

КОНЦЕПТУАЛЬНО-ДОКТРИНАЛЬНІ ПІДХОДИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ТА ІСЛАМСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ІРАН ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА В СУЧАСНИХ ДВОСТОРОННІХ ВІДНОСИНАХ

STRATEGIC PARTNERSHIP'S CONCEPTUAL AND DOCTRINAL FRAMEWORKS WITHIN RUSSIA-IRAN BILATERAL RELATIONS

Путкардзе К.З.,

*докторант кафедри міжнародних відносин і зовнішньої політики
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

Загальна проблема, якої торкається автор даної праці, – теоретичне обґрунтування та практичне застосування концепції «стратегічне партнерство» в сучасних міждержавних відносинах. До невирішених раніше частин загальної проблеми автор відносить питання формування стратегічного партнерства між Російською Федерацією та Ісламською Республікою Іран. У цьому зв'язку головною метою статті є систематизація та авторська інтерпретація поширених сьогодні академічних і політичних підходів РФ та ІРІ щодо становлення та розвитку концепції «стратегічне партнерство» у двосторонніх відносинах та співробітництві двох держав.

За результатами проведеного дослідження автор робить висновки, що: 1) основу наявних сьогодні концепцій російсько-іранського стратегічного партнерства становлять різномірні складники, що, відповідно, дозволяють поділяти останні на концепції: а) політичного, б) безпекового; в) геополітичного розрахунку; 2) існує відчутна різниця в підходах іранської та російської сторони щодо бачення формату стратегічного партнерства в сучасних російсько-іранських відносинах. У першому випадку (іранські візії) таким підходам притаманні прагматизм або особлива стриманість. У другому випадку (російські бачення) відповідні підходи характеризуються широким спектром авторських аргументацій про наявність ключових рис та характеристик, що вже відповідають проголошеному формату відповідного партнерства; 3) сучасній моделі російсько-іранського стратегічного партнерства притаманна певна дискретність її концептуального наповнення, що знаходить вираз у паралельних процесах інтерпретації та конструювання як на суто академічному, так і на політичному рівнях; 4) у політико-дипломатичній площині російсько-іранських відносин наявну диференцію концептуальних підходів щодо стратегічного партнерства двох держав наразі визначає комплекс різнобічних чинників, до числа яких автор відносить цивілізаційно-ідеологічний, політико-доктринальний та історичний.

Ключові слова: Російська Федерація, Ісламська Республіка Іран, зовнішня політика, стратегічне партнерство, двосторонні відносини, міждержавне співробітництво.

The general problem addressed by the author is the theoretical justification and practical application of the concept of "strategic partnership" in modern interstate relations. Among the previously unresolved parts of the general problem, the author refers to the formation of the strategic partnership between the Russian Federation and the Islamic Republic of Iran. In this regard, the main purpose of this article is to systematize and interpret the widespread Russian and Iranian academic and political approaches concerning the concept of "strategic partnership" in bilateral relations and cooperation between the two states.

Based on the results of the study, the author concludes that: 1) the basis of modern concepts of the Russian-Iranian strategic partnership are heterogeneous components that divide these concepts into: a) political, b) security; c) geopolitical orientation; 2) there is a significant difference in the Iranian and Russian approaches toward the vision of strategic partnership in modern Russian-Iranian relations. In the first case (Iranian visions) such approaches are characterized by pragmatism or special restraint. In the second case (Russian visions), these approaches are characterized by a wide range of arguments about the existence of key features and characteristics that correspond to the declared format of the partnership; 3) the modern model of Russian-Iranian strategic partnership is characterized by a certain discreteness of its conceptual content. This finds expression in parallel processes of interpretation at the academic and political levels; 4) in the political and diplomatic fields of Russian-Iranian relations, the existing differentiation of conceptual approaches to strategic partnership is currently determined by a set of diverse factors, among which the author includes: civilizational and ideological, political and historical.

Key words: Russian Federation, Islamic Republic of Iran, foreign policy, strategic partnership, bilateral relations, interstate cooperation.

Постановка проблеми. Проблема інституціоналізації міждержавних відносин та міжнародного співробітництва в цілому сьогодні, як і в минулому, продовжує зберігати свою як суто наукову, так і політико-практичну актуальність. У цьому контексті загальна проблема, якої торкається автор даної праці, – теоретичне обґрунтування та практичне застосування концепції «стратегічне партнерство» в сучасних міждержавних

відносинах. При цьому до не вирішених раніше частин загальної проблеми автор відносить питання формування стратегічного партнерства між Російською Федерацією (РФ) та Ісламською Республікою Іран (ІРІ).

З цього приводу відзначимо, що для загалом широкого спектру вже наявних наукових розвідок з проблеми російсько-іранських відносин для останнього є характерним недостатній рівень

висвітлення виключно концептуальних і теоретико-доктринальних рамок. Насамперед викликає питання наявність системного бачення даної проблеми серед представників академічних та політичних кіл Російської Федерації. Певна нечіткість наразі є помітною на фоні вже поширеної як у наукових, так і політичних колах РФ загальної риторики про рівень стратегічності відносин між двома державами або ж тверджень про вже фактичне досягнення рівня міждержавного стратегічного партнерства.

Аналіз наукових досліджень і публікацій із зазначеної проблеми дозволяє говорити про низку наукових розвідок, що спрямовані на розв'язання останньої, незважаючи на притаманну їм різноманітність. Зокрема, серед дослідників, що займаються питанням концептуального наповнення сучасних двосторонніх відносин і співробітництва Росії та Ірану, наразі можна виділити як іранських, так і російських науковців. До числа перших віднесемо: Х.Р. Джаббарінасіра [1]; С.Х. Мірфахраї [2]; А. Нурі [3]; І. Мотагі, З. Пустінчі, С. Моджараді, А. Хейт-Могадам [4]; Г. Усулі та Р. Расулі [5]. Серед російських авторів відзначимо Л. Івашова [6], В. Карякіна [7], Н. Кожанова [8], Н. Мамедову [9], В. Сажина [10], Ю. Свешнікову [3].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою даної статті є систематизація та авторська інтерпретація поширених сьогодні академічних і політичних підходів РФ та ІРІ щодо становлення та розвитку концепції «стратегічне партнерство» у двосторонніх відносинах та співробітництві двох держав.

Виклад основного матеріалу дослідження. У перші роки після розпаду СРСР, як відзначають деякі іранські дослідники, прихильники концепції «євроатлантизму» в російській політичній еліті загалом не знаходили для Ірану особливого місця в системі зовнішньополітичних пріоритетів РФ. Більше того, Іран розглядався навіть як певна загроза для інтересів Москви в регіонах Центральної Азії та Південного Кавказу [5]. В основі таких позицій лежав геополітичний чинник – розташування Ірану та його торгово-економічний потенціал, а також і релігійний чинник, що дозволяє йому впливати на різні політичні та економічні процеси від Кавказу до Близького Сходу. Для Росії це пов'язувалося з комплексом посталих перед нею проблем і загроз, починаючи від конфлікту в Нагірному Карабасі й боротьби з міжнародним тероризмом, до викликів стабільності на південних кордонах Центральної Азії і проблематики транскаспійських трубопроводів.

На сучасному етапі з Ірану чітко проектується думка про те, що між Москвою і Тегераном не може бути стратегічних відносин, а необхідно обмежитися виробленням лише «стратегії розвитку відносин». Про це йшлося в опублікованому

30 жовтня 2017 року іранським державним інформагентством IRNA матеріалі [11]. Також є наявним і такий підхід, за якого відносини двох держав на їх сучасному етапі визначаються іранськими авторами в термінах «стратегічного прагматизму» [4, с. 135]. Поява такого визначення в даному контексті саме по собі говорить про нестабільність та тимчасовий характер відносно стійких періодів у цих відносинах.

Зокрема, іранський дослідник Національного інституту соціальних та культурних досліджень Ісламської Республіки Іран Хасан Реза Джаббарінасір стверджує, що співпраця між Росією та Іраном визначається тактичними або навіть кон'юнктурними чинниками, а не міркуваннями стратегічного характеру [1]. З іншого боку, дослідження Х.Р. Джаббарінасіра вказує на ключове місце Ірану в сучасній стратегії регіональної політики Росії на Близькому Сході. Зокрема, Іран може бути використаний Росією як стримуючий важіль по відношенню до Ізраїлю, який у свою чергу є зручним обмежувачем іранського впливу в регіоні.

Інший іранський дослідник, доцент кафедри міжнародних відносин Університету Алламе Табатабай, Саїд Хасан Мірфахраї в концептуальному плані визначає модель стратегічного партнерства між Іраном та Росією на основі трьох її складників-чинників, а саме: 1) невизначеності зовнішньополітичного середовища (заворушення та нестабільність на Близькому Сході); 2) стратегічної відповідності (сумісності та взаємодоповнення іранських і російських інтересів і ресурсів); 3) системного принципу (протидії гегемоністичному порядку денному США та спробі досягнення бажаного для сторін порядку денного на Близькому Сході). Саме збереження значимості цих трьох складників-чинників визначатиме утримання відповідної моделі стратегічного партнерства, що є вигідною і менш затратною для обох сторін порівняно з класичним форматом стратегічного союзу держав [2].

У свою чергу представники політологічної думки Російської Федерації більшою мірою схильні саме до аргументації стратегічності відносин Росії з Іраном, вдаючись при цьому до використання різних теоретичних та методологічних підходів. Серед них, зокрема, російський доктор історичних наук, професор Московського лінгвістичного університету Л.Г. Івашов розглядає і пояснює змістовне наповнення концепції стратегічного партнерства обох держав з точки зору взаємодії Москви і Тегерана в галузі міжнародної та національної безпеки [6]. За переконанням дослідника, стратегічне партнерство сторін передбачає та пояснюється наявністю: 1) узгодженої оцінки світової (регіональної) ситуації і тенденцій її розвитку; 2) бажаної моделі світоустрою

і стратегії будівництва майбутнього світоустрою; 3) подібної або наближеної системи домінуючих життєвих принципів і духовних цінностей; 4) спільного розуміння і визнання системи міжнародної безпеки, заснованої на принципах Статуту ООН; 5) взаємодії та взаємодопомоги у справі зміцнення державності та безпеки один одного.

Дослідник стверджує, що Росія та Іран уже мають досвід такої взаємодії як на регіональному, так і на міжнародному рівнях. Зокрема, обидві держави, а саме їхні спецслужби та військові, спільно й ефективно працювали в 1990-ті роки стосовно Афганістану – проти талібів, підтримуючи А. Масуда, зупинили масову різанину та стабілізували ситуацію в Таджикистані в 1992–1993 рр., спільно взаємодіяли у справі знищення тероризму в Чечні.

Стратегічне партнерство Росії та Ірану може бути пояснене також на прикладі й інших результатів спільної взаємодії сторін, що торкається не лише питань їх виключно національної безпеки і суверенітету, а визначає розвиток міжнародних відносин та формування міжнародної безпеки в масштабах усієї Євразії. До числа відповідних результатів Л. Івашов відносить такі: 1) Росія та Іран як держави-партнери не дозволили реалізувати план США зі встановлення контролю над Євразією; 2) вони запобігли спробам державних переворотів у країнах Центральної Азії (Таджикистані, Узбекистані та Казахстані); 3) зірвали плани США і НАТО щодо утвердження в регіоні Південного Кавказу проамериканських політичних режимів і розміщення американських війська в зоні Каспію; 4) не допустили збройну агресію США проти ІРІ; 5) доклали зусиль щодо організації спільного захисту сирійської держави; 6) не дозволили США встановити свій повний контроль у регіоні Близького Сходу.

Дослідник також зазначає, що завдяки спільним російсько-іранським зовнішньополітичним та безпековим діям вдалося змінили геополітичну та військово-стратегічну ситуацію в регіоні Близького Сходу. Зокрема, автор показує геополітичні результати таких дій на прикладі ситуації в Сирії. Серед них наведемо принаймні такі, як: 1) зміна геополітичної карти Близького Сходу та співвідношення сил у регіоні; 2) формування умов для переговорного процесу і можливостей політичного врегулювання конфлікту; 3) підвищення геополітичного статусу та міжнародного престижу Росії; 4) повернення РФ на Близький Схід як одного з провідних гравців; 5) загальна зміна співвідношення сил між Заходом і Сходом.

У свою чергу кандидат військових наук В.В. Карякін з Військового університету Міністерства оборони РФ розглядає російсько-іранське стратегічне партнерство з точки зору геополітичних перспектив [7]. У цьому плані вказується, що

Іран і Росія займають центральні геополітичні позиції на Євразійському континенті, володіючи стратегічно важливими природними, демографічними та економічними ресурсами, а також значним військовим потенціалом. Іран і Росія мають спільний морський кордон, що проходить по Каспійському морю, яке багате вуглеводневими ресурсами. Це створює хороші перспективи для співпраці сторін у даній галузі. Одночасно російсько-іранські інтереси однаково поширюються на регіони Південного Кавказу, Центральної Азії та Афганістану.

З іншого боку, на думку дослідника, існують і чинники, що можуть стояти на заваді відповідному партнерству двох держав, головним з яких виступає сирійське питання. Зокрема, якщо Москві й Тегерану не вдасться домогтися своїх військово-політичних цілей у Сирії, а її стратегічна цінність буде девальвована, то Іран може відмовитися від конфронтації із Заходом на шкоду відносинам із Росією. Тому російсько-іранські відносини в довгостроковій перспективі складно спрогнозувати, вважає В. Карякін. Його думка підтверджується й висловлюваннями іншого відомого російського іраніста В. Сажина. Останній, характеризуючи російсько-іранські відносини в період з 1991 по 2011 рік., позначив їх як «насторожене партнерство». Як справедливо зазначив науковець, хоча позитивний діалог між Іраном і Росією відповідає інтересам Москви, російський уряд завжди уважно стежив за тим, аби розвиток відносин не сягнув того рівня, на якому він міг би становити загрозу для діалогу з іншими державами регіону Близького Сходу чи поза його межами [10].

Ще одним варіантом бачення стратегічного партнерства Росії з Іраном є так звана «концепція взаємозалежності та взаємодопомоги в євразійському трикутнику» (трьох імперій), що просувається сучасними російськими представниками російської геополітичної школи євразійства, зокрема О. Дугінім [12]. Концепція «євразійського трикутника» сьогодні вбачається особливо актуальною для реалізації зовнішньополітичних завдань Росії в Сирії та на Близькому Сході в цілому. Під євразійським геополітичним трикутником мається на увазі вибудовування союзу або вісі «Москва – Тегеран – Анкара». Зокрема, діючи разом, Росія, Іран і Туреччина як три імперії, які у свій час ворогували між собою, наразі знову відновлюють свій суверенітет і могутність і можуть домогтися більшого спільно. На думку того ж О. Дугіна, необхідність формування союзу цих трьох держав пояснюється необхідністю як вирішення їхніх спільних проблем на Близькому Сході, необхідністю протистояння [західній] гегемонії, так і можливістю створення нової економічної моделі регіональної кооперації. Ознаки

«взаємозалежності» та «взаємодопомоги» відображаються в тому, що Туреччина, наприклад, може відстояти власний економічний суверенітет/незалежність, лише знайшовши якогось незахідного партнера. У свою чергу Іран не зможе в довгостроковій перспективі довго відстоювати власну шийтську незалежність/шийтський суверенітет без альянсу з іншими країнами. Нарешті, Росія не зможе досягнути утвердження багатоцентричного світу й власного лідерства в ньому без спирання на підтримку в цьому Ірану й Туреччині. Що стосується безпосередньо Ірану, то євразійці вбачають Росію найсприятливішим для нього союзником, який за допомогою саме формату євразійського трикутника «Москва – Тегеран – Анкара» зможе гарантувати останньому провідне місце в регіоні.

При цьому важливим аспектом для розуміння зазначеного підходу є те, що таке бачення не означає, що Іран має долучитися чи навіть інтегруватися до нової євразійської ідеї. Ірану пропонується лише спільно з Росією і Туреччиною закласти основи абсолютно нового «євразійського трикутника», що є «відмінним від Малої Євразії, від Великої Євразії, від ЄврАзЕС, від ШОС, а також і від усіх різних моделей, які існують чи існували досі» [12].

Не меншого значення в межах проблеми концептуалізації сучасних російсько-іранських відносин набувають і підходи політичних еліт обох держав. Останні особливо виразно характеризуються своєю суперечністю і непослідовністю.

Так, у пострадянський період однією з причин того, що потенціал російсько-іранських відносин не був повністю реалізований, служила відсутність чіткого «шаблону», тобто такого підходу до взаємодії, за якого в певних інституційних рамках поведінка сторін була би більшою мірою передбачуваною і направленою на ефективне використання наявних один у одного ресурсів. Сьогодні ж, незважаючи на співпрацю сторін щодо сирійського питання, в процесі якого Ірану і Росії вдалося налагодити постійну координацію дій, що значною мірою було зумовлено чинником західних держав, в інших питаннях – на Близькому Сході, в Центральній Азії, в регіоні Каспійського моря та на Південному Кавказі – так і не склалося упорядкованого міждержавного механізму, попри заяви офіційних осіб та очевидні вигоди від тіснішої координації дій сторін.

Передбачити перспективи встановлення відповідних рамок взаємодії за наявності безлічі змінних, регіональних і міжнародних наразі досить важко. З одного боку, обидві держави налаштовані на максимальне розкриття потенціалу двосторонніх взаємин і прагнуть дати адекватну відповідь спільним загрозам, для чого роблять конкретні кроки щодо встановлення координаційних рамок. З іншого боку, слід пам'ятати, що

їхні відносини знаходяться під сильним впливом зовнішніх факторів. У результаті в умовах зміни ситуації, зокрема й на Близькому Сході, погляди сторін на співпрацю та її формати також можуть змінюватись.

Наявні сьогодні численні наукові спостереження та дослідження свідчать про залежність російсько-іранських відносин від впливу змінних одразу ж чотирьох рівнів – особистісного (політичні еліти, відповідальні за прийняття рішень), двостороннього, регіонального та міжнародного. Одночасно можна бачити різний вплив цих змінних на двосторонні відносини держав у залежності від конкретного періоду та середовища [3, с. 152].

Також відзначимо, що поряд із прагматизмом, який панує в зовнішньополітичному дискурсі РФ та ІРІ, останнім притаманний також і реалістичний підхід, який справляє великий вплив на формування коаліцій з іншими державами. Сьогодні Тегеран і Москва, особливо коли справа стосується геополітичних питань, питань безпеки та збереження суверенітету, з недовірою ставляться до сучасних трендів побудови міжнародної системи і можливості формування в ній довгострокових союзів. За такого підходу держави виявляються в стані постійної конкуренції з іншими гравцями і, роблячи акцент на власних інтересах, приділяють украй обмежену увагу інтересам своїх партнерів.

Значною перешкодою до встановлення чітко визначених рамок взаємодії служить відсутність однастайності серед керівних еліт двох держав із приводу природи і ступеня важливості цих відносин. Зокрема, іранські консерватори (фундаменталісти) схильються до розвитку більш тісних відносин з Росією на противагу Заходу, тоді як прагматики вважають за краще балансувати між двома центрами сили, не зближуючись із жодним з них [13]. У Росії також у різні роки дотримувалися різних поглядів на відносини з Іраном. Наприклад, у період президентства Д. Медведєва і переважання дискурсу про «перезавантаження» російсько-американських відносин Росія помітно віддалилася від Ірану. В останній термін правління В. Путіна, навпаки, відчувається підвищення інтересу РФ до активізації двостороннього співробітництва з ІРІ. З іншого боку, вже до 2012 року російська влада фактично виробила неофіційну дипломатичну стратегію, яка передбачала балансування між Іраном і його політичними опонентами – не лише в особі США, але й з Ізраїлем та низкою держав-членів Ради співробітництва держав Перської затоки. Російське керівництво розуміло, що будь-який альянс або стратегічне партнерство з Іраном неминуче погіршить його відносини зі світовими лідерами [9, с. 36].

Наразі місце Ірану в зовнішній політиці Росії визначається зацікавленістю Москви у відносно сильному Ірані, який міг би стримувати вплив

сунітських держав та Ізраїлю, що дозволяє Росії зберегти рівновагу сил на Близькому Сході. Така політика цілком вписується і в рамки концепції балансу сил реалістичної школи теорії міжнародних відносин, яку так палко намагаються відстоювати російські теоретики і догматики зовнішньої політики РФ. У цьому плані російський учений П. Картунов, зокрема, виокремлює переговори В. Путіна з президентом ІРІ М. Ахмедінежадом на саміті з Каспію у 2007 році в Тегерані, коли глави держав висловилися за співпрацю з метою створення більш справедливого і демократичного світового порядку, що забезпечує глобальну і регіональну безпеку, створює умови для всебічного розвитку обох держав [14].

Повернення В. Путіна у 2012 році на пост президента держави ознаменувало початок нового періоду в російсько-іранських відносинах. Зокрема, на зміну бачення В. Путіним найважливіших пріоритетів Росії на міжнародній арені вплинули провал «перезавантаження» в російсько-американських відносинах, а також виникнення напруженості у відносинах із Заходом через проблему Сирії. Крім того, офіційна Москва була розчарована тим фактом, що її переважно прозахідна позиція в лівійському конфлікті у 2011 році не отримала належного реагування ні з боку Вашингтону, ні з боку Брюсселя. За таких умов переобраний президентом РФ уже на третій термін В. Путін став більш рішуче поглиблювати відносини з незахідними державами [8].

У червні 2012 року, під час публічної частини зустрічі лідерів держав-членів Шанхайської організації співробітництва, В. Путін чітко заявив про зацікавленість Росії в подальшому розвитку відносин із Тегераном. При цьому Путін назвав Іран «давнім традиційним партнером» Росії [15], сформулювавши, таким чином, визначення, яке до 2012 року фактично не з'являлося у зверненнях до Ірану промовах російських офіційних осіб.

У вересні 2014 року міністр закордонних справ РФ С. Лавров назвав Ісламську Республіку «природним союзником» Росії в боротьбі проти релігійних екстремістів на Близькому Сході [16]. Всі ці жести повинні були продемонструвати, що в даний час Іран для Росії є не просто один з південних сусідів.

У свою чергу бачення автора даної статті та його тлумачення російсько-іранського стратегічного партнерства, з одного боку, зводиться до інтерпретації останнього як вимушеного союзу двох держав, що опинилися у спорідненій ситуації і середовищі відчуття (зазнавання) на собі зовнішнього тиску та квазіізоляції. З іншого боку, стратегічна значимість Ірану для Росії визначається нами і як знаходження Москвою ключового союзника й «точки опори» у ключовому геополітичному просторі – регіоні Близького Сходу, де

відбувається перехрещення інтересів та політики провідних держав світу, з метою використання потенціалу та результатів такого союзу задля власного здобуття чи утримання статусу світового центру впливу, що має особливе значення для РФ.

Неможливість вибудовування стратегічного партнерства між Росією та Іраном або ж можливість формування лише вибіркового (обмеженого в сенсі розв'язання конкретних питань і проблем) партнерства, з нашої точки зору, визначається різного роду чинниками, серед яких виділимо: культурно-цивілізаційний, політико-доктринальний та історичний.

Так, *цивілізаційно-ідеологічний чинник* позначений тим, що наразі Росія та Іран є розрізненими культурно-цивілізаційними світами. Основу такої розрізненості становить як релігійний базис (незважаючи навіть на різке зростання мусульманської частини населення РФ в останні роки), так і сам суспільно-політичний уклад та філософія розбудови держави і нації (що є особливо показовим на сучасному етапі). Навіть після падіння комуністичного режиму та розпаду СРСР як особливо негативного та стримуючого чинника в ідеологічному розрізі особливого зближення у відносинах двох держав не відбулося. Зокрема, період 1990-х років минулого століття не привів до активізації культурного складника в їхніх відносинах, хоча після відмови Росії від комуністичної ідеології основна перешкода була усунена. В ті роки Росія, в якій відбувалася зміна соціально-політичної та культурної парадигми, проявляла більший інтерес до культурних контактів із Заходом і орієнтувалася на західні цінності. У перші два десятиліття ХХІ століття можна говорити, що зазначений тренд продовжує свій розвиток, хоча набув завуальованого/прихованого вигляду, що на офіційному рівні не афішується.

У свою чергу російська концепція євразійства або неоевразійства як можлива теоретична основа і базис культурно-цивілізаційного єднання Росії та Ірану також характеризується своїми недоліками, на що, зокрема, вказує її ключовий російський апологет – О. Дугін, який розглядає Іран і його культуру як окремий світ навіть у рамках сучасного панєвразійського бачення [12].

Нарешті, недостатнім та неефективним нами вбачається й використання традиційних інструментів та методів культурної дипломатії, якими може оперувати держава, оскільки останні не можуть самі по собі й окремо формувати адекватний образ Ірану в російському суспільстві, й навпаки.

По-друге, вагоме значення має *політико-доктринальний чинник*. Важливим тут, на наш погляд, є врахування та розуміння прихованих стратегічних розрахунків російської політичної еліти всієї пострадянської доби (періоду після розпаду СРСР)

по відношенню до Ірану та регіону Близького Сходу в цілому. У цьому сенсі переконливими, зокрема, можуть бути твердження колишнього Міністра закордонних справ і Голови уряду Росії (1996–1998 рр.) Євгена Прімакова (який у свій час був головним російським спеціалістом з питань Близькому Сходу) про те, що втручання в справи цього регіону і діяльність там як противаги США є важливим інструментом у відновленні глобальних інтересів і статусу Російської Федерації [17].

Не останнє значення має також й *історичний чинник*. Ситуативність формату партнерства або ж підтвердження виключно прагматичних розрахунків сторін у його формуванні та подальшому підтриманні визначаються насамперед історичним контекстом. Зокрема, в історичному плані Росія та Іран ніколи не були союзниками. У двосторонніх відносинах між ними століттями мало місце геополітичне суперництво. У новітній історії ХХ століття відносини тривалий час характеризувалися періодами ідеологічного відчуження або недовіри.

На сучасному етапі в Росії та Ірану є підстави та можливості спільної участі у формуванні нової моделі регіональної взаємодії. Як видається, знову ж не йдеться про геополітичний союз двох країн на Близькому Сході. Такий союз наразі супроводжують занадто великі політичні ризики, хоча цей сценарій дає Росії контроль над значною частиною іранського «великого простору» – від Середземномор'я до Афганістану і Центральної Азії включно. Також навряд чи підходить Росії і проект «союзу Південно-Західної Азії», який пропонується Іраном, починаючи з 2008 року, і в якому останній розглядає себе не лише інтеграційним, але й цивілізаційним «ядром». Разом із тим Іран і Росія не можуть один без одного реалізувати масштабні геоекономічні проекти, що виникають в умовах все більшої актуалізації континентальної матриці Великого шовкового шляху.

лізувати масштабні геоекономічні проекти, що виникають в умовах все більшої актуалізації континентальної матриці Великого шовкового шляху.

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Загалом, проведене вище наукове дослідження надає підстави зробити такі висновки:

1) основу наявних сьогодні концепцій російсько-іранського стратегічного партнерства становлять різномірні складники, що, відповідно, дозволяють поділяти останні на концепції: а) політичного; б) безпекового; в) геополітичного розрахунку;

2) наразі існує відчутна різниця в підходах іранської та російської сторони щодо бачення формату стратегічного партнерства в сучасних російсько-іранських відносинах. У першому випадку (іранські візії) таким підходам притаманні прагматизм або особлива стриманість. У другому випадку (російські бачення) відповідні підходи характеризуються широким спектром авторських аргументацій про наявність ключових рис та характеристик, що вже відповідають проголошеному формату відповідного партнерства;

3) У загальному вигляді сучасній моделі російського-іранського стратегічного партнерства притаманна певна дискретність її концептуального наповнення, що знаходить вираз у паралельних процесах власної інтерпретації та конструювання як на суто академічному, так і на політичному рівнях;

4) У політико-дипломатичній площині російсько-іранських відносин наявну диференціацію концептуальних підходів щодо стратегічного партнерства двох держав наразі визначає комплекс різнобічних чинників, до числа яких необхідно віднести: цивілізаційно-ідеологічний, політико-доктринальний та історичний чинники.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Джаббаринасир Х.Р. Иран и Израиль во внешней политике России: ограничения на пути сотрудничества. *Сравнительная политика*. 2020. Т. 11. № 1. С. 44–64.
2. هیسور و نارای یدر بهار تکرارش و هیروس نارحب یئارخ فریم نسح دیس URL: http://www.iisajournals.ir/article_68473.html
3. Свешникова Ю.В., Нури А. Тактический союз Ирана и России на новом Ближнем Востоке: Природа и необходимость. *Актуальные проблемы Европы*. 2018. № 1. С. 147–167.
4. Стратегический прагматизм в отношениях Исламской Республики Иран и России. *Стратегия обороны* : Журнал / И. Мотаги и др. Тегеран, 2016. № 12 (46). С. 117–147.
5. Usuli G., Rasuli R. Relations of Iran and Russia: Opportunities, Challenges and Ways to Develop Cooperation. *Siiasat-e khariji*. 2012. № 1. P. 71–98.
6. Ивашов Л.Г. Роль стратегических отношений России и Ирана в современном мире. *Сотрудничество России и Ирана в политической, экономической и культурной областях как фактор укрепления мира и безопасности в Евразии* : Материалы Международной научно-практической конференции (Москва, 19 октября 2016 г.). Москва 2017. С. 8–11.
7. Карякин В.В. Российско-иранское стратегическое партнерство как фактор международной безопасности. *Сотрудничество России и Ирана в политической, экономической и культурной областях как фактор укрепления мира и безопасности в Евразии* : материалы Международной научно-практической конференции (Москва, 19 октября 2016 г.). Москва, 2017. С. 83–98.
8. Кожанов Н. Оживление в российско-иранских отношениях. *Московский Центр Карнеги*. 15 июня 2015 года. URL: <https://carnegie.ru/2015/06/15/ru-pub-60391>

9. Мамедова Н. Взаимные интересы России и Ирана: Историческая эволюция и нынешний этап. *Россия и исламский мир: Историческая ретроспектива и современные тенденции* ; Ин-т востоковедения РАН. Москва, 2010. С. 29–37.
10. Сажин В. Иранский узел. *Металлы Евразии*. 2003. № 5. С. 20–23.
11. Почему между Ираном и Россией не может быть стратегического партнёрства. *Информационное агентство Исламской Республики (ИРНА)*. 30 октября 2017 г. URL: <https://ru.irna.ir/news/3532251/>
12. Россия и Иран в свете теории евразийства. *Pars Today*. Ноябрь 14, 2018. URL: <https://parstoday.com/ru/news/russia-i95712>
13. Aniseh Bassiri Tabrizi. Iran's Relations with Russia: From Tactical to Strategic? *The London School of Economics and Political Science*. May 4th, 2018. URL: <https://blogs.lse.ac.uk/mec/2018/05/04/irans-relations-with-russia-from-tactical-to-strategic/>
14. Divsallar A.; Kortunov P. Moscow's Options in The Wake of A US Military Confrontation with Iran. *American Herald Tribune*. May 27, 2019. URL: <https://ahtribune.com/world/3181-russia-iran-us-military-confrontation.html>
15. Встреча с президентом Ирана Махмудом Ахмадинежадом. *Официальный сайт Президента Российской Федерации*. 7 июня 2012 г. URL: <http://www.kremlin.ru/news/15590>
16. Лавров: Сирия и Иран – наши естественные союзники в борьбе против ИГ. *Взгляд*. 2014. 15 сентября. URL: <http://www.vz.ru/news/2014/9/15/705727.html>.
17. Примаков Е.М. Конфиденциально: Ближний Восток на сцене и за кулисами (вторая половина XX – начало XXI века). 2-е изд., перераб. и доп. Москва : Российская газета, 2012. 414 с.